Krystyna Rutkowska
Uniwersytet Wileński
Wilno

ZAPOŻYCZENIA LITEWSKIE OZNACZAJĄCE SKŁONNOŚCI I STANY CZŁOWIEKA ORAZ SPOSOBY WYRAŻANIA CZUŁOŚCI LUB NIECHĘCI (NA MATERIALE GWAR POLSKICH NA LITWIE)

Niniejszy artykuł jest kontynuacją opracowań wcześniejszych [Rutkowska 2009, 2010], poświęconych zapożyczeniom litewskim dotyczącym człowieka. Dwa poprzednie artykuły dotyczyły wyglądu i cech psychicznych człowieka. Znaczna liczba zapożyczeń litewskich związanych z charakterystycznymi słonnościami i stanami psychicznymi człowieka nie zmieściła się w poprzednich artykułach. Litewskiego pochodzenia są też nazwy oznaczające sposoby zwracania się (tzw. afektonimy) i przezwiska, będące wyrazem stosunków międzyludzkich we wspólnocie wiejskiej i świadczące o bardzo charakterystycznych cechach człowieka. Wszystkie te wyrazy zostaną omówione obecnie.

1. Skłonności i stany psychiczne

W tej grupie wyrazów dominują czasowniki; derywaty odczasownikowe danej kategorii semantycznej należą do rzadkości – najczęściej są to wyrazy poświadczane w źródłach pisanych (słownikach), nie zaś używane w mowie codziennej mieszkańców polskich wsi na Litwie. Rzeczowniki odczasownikowe notowano niegdyś w gwarach białoruskich. Większość leksemów ma szeroki zasięg występowania i należy do zapożyczeń starszej doby.

kiauknąć

Wyraz jest notowany na Wileńszczyźnie: *kiauknąć* ekspr. ‘powiedzieć coś, naskarżyć’: *Jak dam, to nawet nie kiaukniesz nikomu o tym, nawet nie rozziawisz się Wil.* (Jurgielany). Nieco inne znaczenie zostało poświadczane w Bujwidzach (Wil.):

kiauknąć ‘wydać przeraźliwy dźwięk przy dławieniu się’: *Kiauknisz i koniec* [Dwi-
lewicz 1997: 117]. W gwarach białoruskich występują leksemy: *кяўкаць* ‘miauczeć’,
кяўкнуць ‘krzyknąć, wrzasnąć’ ЦБГ. ЭСБМ [V: 181] uważa za bałtyzm; Smoczyń-
ski podkreśla, że są to wyrazy pochodzenia dźwiękonaśladowczego, podobnie jak
stpol. *kukać* ‘wołać, zawodzić’, ros. *kúkatb* ‘wydawać dźwięk, szemrać, utyskiwać’
[SEJL: 265–266]. LKŽ: *kiaũkti* ‘szczekać cienko; wykrzykiwać, pisać; por. też lit.
kaũkti ‘krzyczeć przeraźliwie, wyc; płakać, lamentować i in.’.

kurczeć

Leksem ten został odnotowany w znaczeniu przenośnym, charakteryzującym czło-
wieka. Używany jest tylko w połączeniu frazeologicznym: *kurczeć pod nosem* ‘mru-
czeć, mówić niewyraźnie’. *Kurczeć pod nosem* Wiljaszcz. Więcej poświadczeń ma
leksem w innym znaczeniu: *kurczeć* ndk. ‘cicho gdakać’, *zakurczeć* dk. (Jak kura
jajko ma znieść, to co robi?) *Nu ona koło ciebie siedzi, ona i słomka obrzuca, nu
bywa tam jakości kurczy, zakurczy* Trock. (Landwarów). *Ta kura już kurczy, prędko
będzie jajka nieść* Sol. (Jurgielany). Smoczyński [ESJL: 327] podaje wiele wyrazów
litewskich pochodzących od tego rdzenia, zaznaczając, że mają one podstawę ono-
matopeiczną: *kuĩkti* ‘o żabie: wydawać głos, kumkać, rechotać, skrzeczeć’, przyta-
cza analogie w scs. *krũknõti* ‘pisać, kwilić’, ros. *kerkatb* ‘gwizdać, pisać’. LKŽ:
kuĩkti ‘kumkać, skrzeczeć (o żabach i ptakach); składać skrzek (o żabach); gdakać
(o kurach); przen. natrętnie mówić, prosić’.

kurstać

Wyraz ma szeroki zasięg występowania w gwarach słowiańskich: *kurstać* ‘nama-
wiać, zachęcać’, *podkurstać* dk.: *A tak wiedz, może jeszcze podkurstali, że daw'aj,
prendz'ej jedź, i na bok waliła sie maszyna* Wilk. (Wilejkiszki), też *wykurstać* ekspr.
‘rozruszać, pogonić’: *Ale to śpio, leżo cały dzień, to że nie można wykurstać Wil.*
(Jurgielany). Wyraz poświadczony w SJP: *kurstać* ‘pobudzać, przynaglać’, notowany
też przez Karłowicza [SGP II: 533]. Z Suwalszczyzny podaje Marcinkiewicz [2003:
139]: *kursać, pokursać, kursnãć* ‘szturczać, pobudzać; poprawiać ogień w piecu’,
poświadcza również Kudzinowski z okolic Knyszyna: *kurstać* ‘ruszać, pobudzać’
[zob. omówienie Rembiszewska 2007a: 92]. W pogranicznych gwarach białoruskich
кypcтаць przen. ekspr. ‘dymić, tlić się; przen. ekspr. budzić śpiącego; też zwrotnie
кypcтацця ‘dymić, tlić się; robić coś powoli, marudzić; o kurach: czyścić piórka’
ЦБГ. Smoczyński [SEJL: 327] wiąże wyraz z podstawą *kũrti* ‘(o ogniu) wzniecać, za-
palać’, od której są utworzone derywaty *kũrdinti/kũrdyti* ‘zapalać, zakładać’, *kũrstyti*
‘dokładać do ognia’, przen. ‘zachęcać, podniecać, podpuszczać, podżegać, podbu-
rzać’. Litewską etymologię wyrazu podaje też Sławski [SEJP III: 412] i ЭСБМ [V: 169].

łabunić się

Leksem ma szeroki zasięg występowania, jest używany w gwarach polskich na
Litwie i w innych gwarach słowiańskich: *łabunić się* ‘podlizywać się’: *Ja do pani*

zaczynam łabunić się, jak to mówi, podlizywać się, żeby ze wszystkich stron, żeby tak podchod taki robić, to mówi, łabuni się Wil. (Wirszuliszki). On łabunił sia, łabunił sia i tutaj pojechał Trock. (Wysoki Dwór) [Grinaveckienė 1977: 139]. W pogranicznych gwarach białoruskich występują formy: *лабуніць* ‘podlizywać się, zachęcać, namawiać’ CБГ, też w słowniku języka białoruskiego: *лабуніцца* ‘nachylać się, wchodzić, przedostawać się gdzieś’ CБМ. Etymologię wyrazu oraz odpowiedniki białoruskie i rosyjskie w podobnych znaczeniach przytacza Laučiūtė [CБ 55]; zob. też Smoczyński [SEJL: 331], za bałtyzm uznaje ЭСБМ [V: 187]. W języku litewskim są wyszczególnione znaczenia: *lābinti* ‘witać się, kłaniać się; życzyć szczęścia; uspokajać, łagodzić; zalecać się, podlizywać się’ LKŽ.

nierymścić się, nierymtać się

Wyraz jest poświadczony na dwóch obszarach gwarowych na Litwie: *nierymścić się* ‘niepokoić się, przejmować się’: *Jak jego długo nie ma, to mnie i nierymści się* Wil. (Jurgielany), też na Kowieńszczyźnie: *nierymtać się* ‘denerwować się, rozpaczać’: *Przyda z ruboty, nia m’a co robić, paczszam, wszystko co jeść zrobiona, nie ma mnie co robić, nierymta się, naukoło tej sadzawki chodza (gdzie utonął synek) i płacza* (Roszcze). W gwarach białoruskich występują też rzeczowniki *нерымасць* ‘niepokój’ i utworzone przez metatezę *немаpacць* ‘ts.’; również czasownik o nieco zmodyfikowanym znaczeniu: *немаpacціцца* ‘czuć się źle, niedomagać’ CБГ. Litewską etymologię podaje Laučiūtė [CБ 70], też ЭСБМ [VII: 285], nawiązując do lit. *nėrimastis* ‘kłopoty’. LKŽ: *nerĩmti*, *nerimáuti*, *nerimasčiáuti* ‘niepokoić się’. Analizę etymologiczną całego gniazda *reĩmti* zob. Smoczyński [ESJL 509].

rupić (się)

Wyraz ma dokumentację w różnych źródłach: *rupić (się)* ‘niepokoić kogoś, dręczyć’: *Ot wszystko jej rupi, nijak spokojnie nie może, ot rupi się i rupi się, żeby tak pójść, żeby dowiedzieć się* Wil. (Jurgielany). Z rekcją *rupi komu* notuje Sawaniewska-Mochowa [1990: 212], a – *rupi kogo* podaje L. Jan Karłowicz poświadczając z Litwy w formach *rupić* ‘niepokoić, korcić, chcieć’, *rupliwy* ‘staranny, troskający się’, *rupliwość* ‘troskliwość’ [SGP V 73]. Kudzinowski notuje w dwu znaczeniach: *rupieć* ‘rupiecie; interesować’, co interpretuje Rembiszewska [2007a: 192]. SGP PAN podaje lokalizację wschodnią. Wyrazy *rupliwy*, *rupliwość* poświadczone są w SWil., SJPDor jako dawne. Poświadczenie w polskich źródłach pisanych zob. też Kurzowa [1993: 424]. W gwarach białoruskich występują liczne derywaty o podobnych jak w polskim znaczeniach: *рупець*, *рупиць*, *рупицца*, *рупяць*, *руплястлівы* CБГ, CГБ; Laučiūtė przytacza odpowiedniki w gwarach rosyjskich i ukraińskich [CБ 21]. ЭСБМ [XI: 216] uważa za bałtyzm w językach wschodniosłowiańskich. Smoczyński czasownik *rūpėti* wiąże z lit. *raupai* ‘ospa’, zakłada, że na kształtowanie się znaczenia wyrazu litewskiego miał wpływ wyraz psł. **troska* [rodzaj paraleli semazjologicznej] SEJL 525, podobnie ЭСРЯ [III: 519], por. też SEJP 469, SEJPB 221. LKŽ podaje wyrazy używane w języku lit.: *rūpėti* ‘niekopoić, martwić się; mieć pociąg, chcieć;

obchodzić, interesować, rūpėjimas, rūpestis ‘troska, niepokój, zmartwienie’, rūpestlingas, rūpestingas ‘troszczący się, dbający o coś; zmartwiony’.

szmulać (się)

Wyraz ma w gwarach polskich dwa znaczenia: *szmulać (się)* 1. ‘pociągać, szorować’. *Szarować, szmulać. Smulać, szmula nogami* Wil. (Zaozierce); 2. ‘robić coś powoli, rozciągając’. *Coś tam robi pomału, nu że ot szmula sie tyko, nie robota, a szmula sie, nie śpieszy tam, niby szmula sie, ale tam roboty tej nie widać* Wil. (Świętniki); na terenie Wileńszczyzny występują też derywaty: *przeszmulany* ‘bardzo znoszony (o ubraniu)’. *Nu tak czasami przeszmulane tam już i dziurki gdzie jest, nu takie stare, takie stare to już* Wil. (Świętniki); *wyszmulany* ‘wybrudzony, wytarty’. *Nu koło domu nosili takie stare tranty, tranty stare takie tam, wyszmulane takie spodni i watówki jakie, tietahrejki, jak kiedyś nazywali* Wil. (Świętniki). SWil notuje wyraz *szmulać* ‘walać, brudzić, psuć powierzchnię poprzez tarcie czego o co’. W Sejnach poświadczono w postaci: *szmulać* ‘trzeć jeden przedmiot o drugi’, *wyszmulać się* ‘wytrzeć się’: *Koło szmula* [Zdancewicz 1960: 349]. W gwarach białoruskich: *шмуляць, шмуляцца* ‘wycierać, drapać; zetrzeć skórę’ CБГ, *шмуляць* ‘łupić, bić’ CГБ; też odpowiedniki ros.: *зашмуленик* ‘chodzący w wytartym, brudnym ubraniu’, ros. *шмультать* ‘odzierać z gałęzi’, *шмулястый* ‘udający gapę’ CБ 35, 136. Smoczyński analizuje tylko wyraz *šmūlas* ‘bezrogi’, uzasadniając jego bałtyckie pochodzenie, nie przytacza jednak derywatów i znaczeń przenośnych [SEJL 2007: 648]. LKŽ: *šmūlas* ‘bezrogi; łysy, niemający włosów; gładki, równy’, *šmūlis* ‘zwierzę bezrogie; człowiek podcięty na tyso; człowiek nieporządny, niechlujny’, *šmūlinti* ‘trzeć, wycierać’.

sznirpać, sznirpić, sznirpotać

Wyraz został odnotowany w Trockiem oraz na Wileńszczyźnie: *sznirpać, sznirpić* lekc. ‘pociągać nosem z płaczu, pochlipywać’. *Czego tam sznirpisz? Troc. (Landwarów). Jak zaczyna płakać tak ot, może to beńdzie sznirpać. Nie, on nie płaczy, tylko sznirpi* Wil. (Zaozierce). *A bywa i popłakać ... popłaczy też sznirpi, czego sznirpisz, na dzieci mówio: czego sznirpisz, przest'ań sznirpieć* Wil. (Świętniki). W okolicach Bujwidz notowała Grinaveckienė: *sznirpać* ‘pochlipywać’ [Grinaveckienė 1991: 53]. Turska podaje formę: *sznirpotać* ‘pociągać nosem’ [Grek-Pabisowa 2001a: 157], postać rzeczownikowa została odnotowana przez Jaszczanina: *sznirpy* lm. ‘pogardliwie: nozdrza’ Wiljaszcz. W gwarach białoruskich występują wyrazy: *шнірпілі* ‘nozdrza’, *шніраць* ‘pociągać nosem’ CБГ. Smoczyński interpretuje wyraz *šnérplės* ‘nozdrza’ jako derywat od bliżej niesprecyzowanej podstawy dźwiękonaśladowczej [SEJL 648]. Por. też czasownik *šniřpšti* ‘wydmuchiwać nos; pociągać nosem; pochlipywać, popłakiwać’, *šniřpšti* ‘wydmuchiwać nos’ LKŽ.

2. Afektonimy

Na różnych terenach gwarowych Litwy zostały odnotowane swojego rodzaju formy etykietalne lub zwroty pieszczotliwe, używane w stosunku do sąsiadów albo osób obcych, mało znanych. Mają one przejrzyste powiązania z językiem litewskim: **badiukas** ‘biedactwo, o dziecku’: *A badiukas ty moj, mokry, deszczu zlany* Tur-ska [Grek-Pabisowa 2001a: 132]. LKŻ: *baduōlis* ‘ktoś zabiedzony, mizerny; biedak’; *badūoti* ‘biedzić się, głodować’. Jako lituanizm interpretuje Grek-Pabisowa [2008: 53].

giarutka ‘sposób zwracania się: kochana’. *A jak ja czensto dawlenia choruja, giarutka, pazwonia, giarutka, ja chora, przydz'i krowka padojić* Jez. (Girsie). LKŻ: *geruōlis, gerūlis* ‘dobry, serdeczny człowiek’, *gēras* ‘dobry, miły, serdeczny’.

pani'alczka ‘sposób zwracania się: panienka’. *Jak pomyśla, pani'alaczki, ila ludzi umarszy* Jan. (Biełazaryszki). LKŻ: *panēlė* ‘panienka’.

3. Przewiska

Słownictwo umieszczone w tej grupie charakteryzuje człowieka mającego jakieś cechy negatywne (np. słonność do kłótni, pysznienia się, utyskiwania, niechłujstwa, też osoby o brzydkim wyglądzie czy zachowujące się nieprzyzwoicie), wyraża również stosunek do osób odmiennego pochodzenia (np. Litwina).

barzda ‘przezwiśko człowieka nieprzyjemnego, kłótliwego’. *Toż naszego sąsiada przezywajo barzda, a czemu niewiadomo* Sol. (Jurgielany). Por. lit. *barzdà* ‘broda’, *barzdylà, barzdilà* ‘brodac’ LKŻ.

gieguć ‘przezwiśko chłopà mówiącego po litewsku’ SGP [II 73]. Być może pochodne od interiekcji *gígu-gígu* ‘charakterystyczny okrzyk, wydawany przez gęsi lub kaczkę’ LKŻ, sufixs -uc jest bardzo rozpowszechniony na Litwie, może być dodawany do rzeczowników o bardzo różnorodnym znaczeniu, spotyka się go też często w nazwiskach i przezwiskach. Laučiūtė wiąże z lit. *gegūtė* ‘kukułka’ [CB 102].

kłaus'ik ‘przezwiśko Litwina’: *Z tymi kłausikami nie można zmówić się* Wil. (Mejszagoła). Jest ono notowane także na Suwalszczyźnie: *kłaus'uk*. Zdancewicz [1964: 232] ze znakiem zapytania podaje jego odpowiednik litewski: *kłausiukas* ‘lubiący podsłuchiwać’? Być może utworzone zostało od charakterystycznego wyrażenia, często używanego w mowie potocznej przez Litwinów: *kłausyk* ‘słuchaj’.

kłump, kłumpiak ‘przezwiśko Litwina’: *Boże strzeż, kłumpi przezywali się* Trock. (Landwarów). *Kłumpiaki te bardzo uparte, daj wiaru* Wil. (Jurgielany). Została odnotowana też inna forma wyrazu o nieco odmiennym znaczeniu: *kłumpa* ‘kobieta niepoważna’ [Grinaveckienė 1991: 51] Wil. (Bujwidze). W Sejnach poświadczono wyraz *kłumpiarz* ‘człowiek noszący kłumpe (obelżywie)’: *Ty kłumpiarzu, ty!* [Zdancewicz 1960: 342]. Leksem *kłumpė* do gwar słowiańskich

został zapożyczony z litewskiego, gdzie ma proveniencję niemiecką: *klumpe*, *klompe* ‘Holzpantoffel’ [Smoczyński 2007: 301].

łupa ‘przezwisko kobiety kapryśnej, pyszniącej się’ Wil. (Jurgielany). Wyraz występuje w gwarach polskich w znaczeniu ‘usta’, ma warianty fonetyczne i de-rywaty, jest poświadczony w gwarach białoruskich [Rutkowska 2009]. LKŻ: *lúpa*, *lúpos* lm. ‘usta’.

sklut ‘przezwisko kobiety wysokiej, przygarbionej’ Wil. (Jurgielany). Wyraz występuje w gwarach polskich w znaczeniu ‘rodzaj siekiery’ [SGPL]. LKŻ: *skliùtas* ‘duża siekiera służąca do ciosania bali; przen. twarz’.

bizdałka ‘ten, co puszcza bąki, psuje powietrze’ Turska [Grek-Pabisowa 2001a: 133]. LKŻ: *bėzdalas* ‘gazy z żołądka; pogard. człowiek słabego zdrowia albo dziecko’, *bezdālius* ‘kto często wydala gazy z żołądka; pogard. słaby człowiek’, *bezdėti* ‘wydalać gazy; bać się’. Por. analizę etymologiczną wyrazu *bezdėti* [SEJL 58].

Wnioski

1. Znaczną liczbę leksemów pochodzenia litewskiego, które charakteryzują skłonności i stany człowieka, stanowią wyrazy o podstawach dźwiękonaśladowczych, często o trudnym do sprecyzowania polu semantycznym. Zazwyczaj w gwarach polskich leksemy te są używane tylko w znaczeniu przenośnym, metaforycznym, często nieco zmodyfikowanym w stosunku do znaczeń występujących w wyrazach prototypach, np. pol. *kiauknąć*: ‘naskarżyć’: wobec litewskiego ‘wykrzykiwać, piszczeć; *kurczeć*: ‘natrętnie mówić, prosić’: wobec litewskiego ‘mówić niewyraźnie; *szmulać się* ‘robić coś powoli’: wobec litewskiego ‘trzeć, wycierać’. W niektórych przypadkach mamy do czynienia z niezmienną strukturą sematyczną leksemów zapożyczonych i z identyczną w obu językach konotacją stylistyczną (por. *nierymsić się*, *rupić się*).

2. Odnotowane na różnorodnych terenach gwarowych afektonimy, czyli czułe sposoby zwracania się do osób bliskich bądź nieznanach, stanowią rodzaj zdrobnień, w których do podstaw litewskich dodawane są sufiksy słowiańskie. Podstawy motywacyjne przy wyrażaniu negatywnego stosunku do osób obcych są dość różne – najczęściej dotyczą wyglądu człowieka (*barzda*, *łupa*, *sklut*) lub jego niewłaściwych zachowań (*bizdałka*). Negatywny stosunek do Litwina został wyrażony za pomocą pojęć określających sposób mówienia w języku niezrozumiałym dla polskiego otoczenia (*gieguć*, *klausik*). Zarówno afektonimy, jak i przezwiska nie są prezentowane w naszym materiale zbyt licznie. Są to w zasadzie jednostkowe poświadczenia i określenia raczej podsłuchane, nie zaś zdobyte w trakcie typowego wywiadu dialektologicznego. Sądzę, że przy zastosowaniu specjalnie przygotowanego kwestionariusza tego typu leksemy byłyby notowane szerzej.

3. Materiał leksykalny niniejszego artykułu i słownictwo opracowane wcześniej pozwala twierdzić, że grupę dość liczną lekсыki pochodzenia litewskiego stanowią

nazwy dotyczące człowieka. Jeżeli wyrazy takich kategorii semantycznych, jak rolnictwo, tkactwo, rybołówstwo, budownictwo charakteryzują się już dziś archaicznością z powodu zanikania określonego typu kultury ludowej i zmian zachodzących w sferze działalności gospodarczej wsi, to różnego typu określenia człowieka nadal funkcjonują na różnorodnych terenach gwarowych. Odmienny stopień adaptacji leksemów zapożyczonych świadczy o tym, że przenikanie tego typu nazw było procesem ciągłym, trwającym przez cały okres kontaktowania się gwar polskich oraz litewskich i faktycznie żywy do dziś.

SKRÓTY

Jan.	– okolice Janowa
Jez.	– okolice Jeziorosów
Sol.	– okolice Solecznik
Trock.	– Trockie
Wil.	– Wileńskie
Wiłk.	– okolice Wiłkomierza

BIBLIOGRAFIA

- Dwilewicz 1997 – Dwilewicz B., *Język mieszkańców wsi Bujwidze na Wileńszczyźnie*, Warszawa.
- Grek-Pabisowa 2001 – Grek-Pabisowa I., *Regionalne słownictwo Wileńszczyzny okresu międzywojennego utrwalone w pracy H. Turskiej „Język polski na Wileńszczyźnie”*, oprac. I. Grek-Pabisowa, „Acta Baltico-Slavica” XXVI, s. 121–129.
- Grek-Pabisowa 2001a – Grek-Pabisowa I., *Zasób leksykalny polskiego dialektu ludowego Wileńszczyzny okresu międzywojennego utwalony w pracach H. Turskiej, K. Nitscha i H. Szwejkowskiej*, oprac. I. Grek-Pabisowa, „Acta Baltico-Slavica” XXVI, s. 129–177.
- Grek-Pabisowa 2008 – Grek-Pabisowa I., *Słownictwo Wileńszczyzny w pracach Haliny Turskiej wobec współczesnej leksyki kresowej*, „Acta Baltico-Slavica” XXXII, s. 51–60.
- Grinaveckienė 1977 – Grinaveckienė E., *Lietuviškos kilmės leksika Aukštadvario lenkų šnekoje*, „Lietuvių kalbotyros klausimai” XVII, s. 133–142.
- Grinaveckienė 1991 – Grinaveckienė E., *Buivydžių apylinkių (Vilniaus raj.) lenkų šnektos lituanizmai*, „Lietuvių kalbotyros klausimai” XXIX, s. 47–64.
- Kudzinowski 1964 – Kudzinowski Cz., *Jaćwingowie w języku*, „Acta Baltico-Slavica” I, s. 217–225.
- Kurzowa 1993 – Kurzowa Z., *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XIV–XX w.*, Warszawa–Kraków.
- Marcinkiewicz 2003 – Marcinkiewicz J., *Polsko-litewskie kontakty językowe na Suwalszczyźnie*, Poznań.

- Otrębski 1931 – Otrębski J., *Lituanizmy słownikowe w dialekcie polskim na Wileńszczyźnie*, „Język Polski” XVI, s. 75–86.
- Rembiszewska 2006 – Rembiszewska D. K., *Wpływy bałtyckie w „Słowniku dialektu knyszyńskiego” Czesława Kudzinowskiego*, „Acta Baltico-Slavica”, XXX, s. 373–390.
- Rembiszewska 2007 – Rembiszewska D. K., *O przypuszczalnych wpływach litewskich w „Słowniku dialektu knyszyńskiego” Czesława Kudzinowskiego*, „Acta Baltico-Slavica” XXXI, s. 213–234.
- Rembiszewska 2007a – Rembiszewska D. K., *Słownik dialektu knyszyńskiego Czesława Kudzinowskiego*, Łomża.
- Rutkowska 2009 – Rutkowska K., *Zapożyczenia litewskie dotyczące wyglądu człowieka (na materiale gwar polskich na Litwie)*, „Acta Baltico-Slavica” XXXIII, s. 157–172.
- Rutkowska 2010 – Rutkowska K., *Zapożyczenia litewskie dotyczące charakteru i zachowań człowieka (na materiale gwar polskich na Litwie)*, „Acta Baltico-Slavica” XXXIV, s. 9–23.
- Sawaniewska-Mochowa 1990 – Sawaniewska-Mochowa Z., *Poradnik Jana Karłowicza jako źródło poznania potocznej polszczyzny północnokresowej*, Słownictwo, Warszawa.
- Turska 1982 – Turska H., *O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie*, [w:] *Studia nad polszczyzną kresową*, t. 1, red. J. Rieger, W. Werenicz, Wrocław.
- Zdancewicz 1960 – Zdancewicz T., *Litewskie elementy słownikowe w gwarach polskich okolic Sejnu*, „Lingua Posnaniensis” VIII, s. 333–352.
- Zdancewicz 1964 – Zdancewicz T., *Wpływy litewskie i wschodniosłowiańskie w polskich gwarach pod Sejnam*, „Acta Baltico-Slavica” I, s. 227–246.

SŁOWNIKI

- AGWB – *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 1–3, Wrocław 1979–1993, t. 5–8, *Leksyka 1–4*, Warszawa 1995–2002, t. 9, *Leksyka 5*, Warszawa 2007.
- L – Linde S. B., *Słownik języka polskiego*, t. 1–6, Warszawa 1807–1814.
- LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas*, t. 1–20, Vilnius 1941–2002.
- SEJL – Smoczyński W., *Słownik etymologiczny języka litewskiego*, Wilno 2007.
- SEJP – Brückner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1957.
- SEJPB – Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- SEJPS – Sławski F., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1–5 (A–Łyżwy), Kraków 1952–1982.
- SGP – Karłowicz J., *Słownik gwar polskich*, t. 1–6, Kraków 1900–1911.
- SGP PAN – *Słownik gwar polskich*, t. 1–, red. M. Karaś, J. Reichan, Kraków 1982–; *Indeks alfabetyczny wyrazów z kartoteki „Słownika gwar polskich”*, red. J. Reichan, t. 1–2, Kraków 1999.
- SGPL – *Słownik polszczyzny gwarowej na Litwie*, [w:] Rieger J., Masojć I., Rutkowska K., *Słownictwo gwar polskich na Litwie*, Warszawa 2006, s. 119–455.
- SJP – Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., *Słownik języka polskiego*, t. –8, Warszawa 1900–1927.
- SWil – *Słownik języka polskiego*, wyd. M. Orgelbrand, Wilno 1861.
- WilJaszcz – Rieger J., *Słownictwo „wileńskiego” ze zbiorów Leonarda Jaszczanina ciąg dalszy*, [w:] *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t. 2, red. J. Rieger, Warszawa 1999,

s. 57–77; też Rieger J., *Słownictwo „wileńskie” ze zbiorów Leonarda Jaszczanina*, [w:] *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t. 1, red. J. Rieger, Warszawa 1996, s. 79–109.

ЛАБМ – *Лексічны атлас беларускіх народных гаворак*, т. 1–5, Мінск 1993–1998.

СБМ – Насовіч І. І., *Слоўнік беларускай мовы*, Мінск 1983.

СБ – Лаучюте Ю. В., *Словарь балтизмов в славянских языках*, Ленинград 1982.

СБГ – *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча*, т. 1–5, Мінск 1979–1986.

СГВ – Сцяшковиц Т. Ф., *Матэрыялы да слоўніка Гродзенскай вобласці*, Мінск 1972.

СРЯ – Ожегов С., *Словарь русского языка*, Москва 1953.

ЭСБМ – *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, т. 1–12, Мінск 1978–2007.

ЭСРЯ – Фасмер М., *Этимологический словарь русского языка*, Москва 1964–1973.

ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков*, ред. О. Трубачев, Москва 1974–2003.

LITHUANIAN BORROWINGS DENOTING HUMAN STATES, DISPOSITIONS AND THE WAYS OF EXPRESSING FRANKNESS AND UNWILLINGNESS (BASED ON THE MATERIAL OF POLISH DIALECTS IN LITHUANIA)

SUMMARY

The present article is a continuation of the previous studies (Rutkowska, 2009, 2010) dedicated to Lithuanian borrowings. Two previous articles have been related to human appearance and mental characteristics. The subject of the present article is Lithuanian borrowings which describe specific human dispositions and mental states, as well as the usage of epithets and the ways of addressing other people (terms of endearment). The lexical material of the article and vocabulary analyzed previously allows to state that the words referring to man make up a group of fairly large vocabulary of Lithuanian origin. It has been observed that words of such semantic categories as agriculture, weaving, fishery, construction are characterized nowadays as archaic because of the disappearance of a particular type of folk culture and changes in the field of rural activities. However, different ways of describing a person are still present in various dialect areas. A varying degree of adaptation of borrowed lexemes suggests that the penetration of such lexemes was a continuous process, which lasted throughout the period of the contact of Polish and Lithuanian dialects, and this process is continuing at the present day. The reason for the linguistic behavior of this type of Lithuanian words in Polish dialects is semantic capacity and expressiveness of these lexemes.

ЛИТУАНИЗМЫ, ОБОЗНАЧАЮЩИЕ СОСТОЯНИЯ И СЛОННОСТИ
ЧЕЛОВЕКА, А ТАКЖЕ СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ ИМ НЕЖНОСТИ ИЛИ
ПРЕНЕБРЕЖЕНИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ ПОЛЬСКИХ ГОВОРОВ В ЛИТВЕ)

РЕЗЮМЕ

Данная статья является продолжением предыдущих исследований, посвященных заимствованиям из литовского языка, характеризующим человека (Rutkowska 2009, 2010). Две предыдущих статьи были посвящены анализу лексики, определяющей внешний облик и черты характера человека. Предметом исследования в данной статье являются слова, связанные с типичными склонностями человека, а также афектонимы и прозвища. Лексика, представленная в трех очередных статьях, свидетельствует о многочисленности заимствований данной лексико-семантической группы и ее продуктивности. Если слова, принадлежащие к таким семантическим категориям, как земледелие, ткачество, строительство, характеризуются архаичностью в силу перемен, происходящих в сельскохозяйственной сфере жизни, то названия, определяющие человека, и в дальнейшем употребляются на разных диалектных ареалах Литвы. Различная степень адаптации данных лексем свидетельствует о том, что процесс проникновения заимствованной лексики был длительным и существовал на протяжении всего периода контактирования польских и литовских говоров, активно подолжается и в настоящее время. Причиной сохранения в польских говорах данной лексики является ее антропоцентризм, семантическая наполненность и экспрессивность.

Słowa kluczowe: gwary polskie na Litwie, leksyka, zapożyczenia, lituanizmy.

Key words: Polish dialects in Lithuania, lexis, borrowing, lithuanisms.

Ключевые слова: польские говоры в Литве, лексика, заимствования, литуанизмы.